

พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน

Buddhist method to propagation of Buddhist monks of Thailand in the present

พระครูสังฆรักษ์สาธ บัญเอก¹

Phrakhusangkharak Sathon Boonake

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์ถึงพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งการเผยแผ่เชิงรับ หมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนเป็นหลัก ส่วนมากจะอยู่ในวัด และรวมถึงสถานที่สะอาดเหมาะสมแก่การศึกษาปฏิบัติด้วย ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การไปเผยแผ่นอกสถานที่ รวมทั้งการใช้สงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์อีกด้วย ตัวของพระสงฆ์ผู้เผยแผ่ต้องเพียบพร้อมทั้งความรู้และความประพฤติอันคุณสมบัติของผู้สอน รอบรู้ในหลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน หลักเกี่ยวกับตัวผู้ฟัง ผู้เรียน ผู้ปฏิบัติหลักเกี่ยวกับตัวการสอน ลีลาการสอน และพุทธวิธีการสอน เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพันธกิจที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชนอย่างถูกต้อง ถ่องแท้ สามารถเลือกนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นสุข

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Abstract

This paper examines the Buddhist method to propagation of Buddhist monks of Thailand in the present. The results of the study revealed that on the propagation of Buddhism, there are two ways; the passive propagation means to propagate by preaching and teaching. Most were in temples and the cleaned and suitable place for a practical study. But the proactive propagation means to propagate in places, including the housing and public housing. Buddhist monks who propagated must be equipped the knowledge

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา (พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

and behavior of the qualifications of teacher, aware of the contents, the learners, the teaching, style of Buddhist teaching and Buddhist teaching methods etc.

The propagation of Buddhism is critical to the stability of Buddhism. Because it is creating an understanding of the discipline to the Buddhists correctly, he can take principles adapted to suit and benefit in the happily lives of their own.

Keywords: the Buddhist method, propagation of Buddhism

บทนำ

ศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นประทีปส่องวิถีชีวิตของมวลมนุษย ด้วยมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาส่วนใหญ่เป็นคนมีศาสนา การที่คนในชาติมีความสามัคคี สามารถรวมกลุ่มกันตั้งเป็นชาติเป็นประเทศ มีความเจริญมั่นคงอยู่ในโลก ก็ด้วยคนในชาตินั้นๆ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน นั่นคือมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คนในชาติจะเป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม รักความสงบ มีระเบียบวินัยดี รู้จักเคารพกติกาสังคม ก็ด้วยอาศัย คำสอนในทางศาสนาเป็นเครื่องอบรมจิตใจ ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของชาติ ส่วนใหญ่ล้วนมีรากฐานมาจากศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้น ศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในชีวิตของมวลมนุษยชาติ โดยเป็นเครื่องเสริมสร้างและเป็นหลักค้ำประกันความมั่นคงของชาติ กล่าวโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชีวิตของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ที่ได้ให้ความเคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากคตินิยมในพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าพระพุทธศาสนาได้สถิต สถาพรเป็นสรณะที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชนชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย

อนึ่ง หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมี หลักการสำคัญของแผนพัฒนาฯ ดังนี้ 1. ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุลผสมผสาน มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและ การบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มี ความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิต ที่มีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ

การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม 2. ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาค้นหาให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพรวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ พันธุ์ ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2559, หน้า 4)

พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพันธกิจที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะการสร้างใจในหลักพระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ถ่องแท้ สามารถเลือกนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นสุข โดยมีศรัทธาความเชื่อมั่นพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ด้วยการทะนุบำรุง อุปถัมภ์ค้ำครอง สนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาการกิจการ พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงดำรงอยู่อย่างยั่งยืน จึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงเลือกวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงรุก ด้วยการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่หลักพุทธธรรมสู่ประชาชนถึงถิ่นที่อยู่ ดังเหตุการณ์ครั้งแรกที่พระพุทธองค์ทรงส่งพระอรหันตสาวกจำนวน 60 รูป ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี อันเป็นปีที่หนึ่งแห่งการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นหลักพระพุทธศาสนาบาย (พระครูสุวิธานพัฒน์บัณฑิต, 2555, หน้า 3) ตามพุทธวจนะว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ พุทธชน เพื่อความสุขแก่พุทธชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตจึงมีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ซึ่งนักเผยแผ่ต้องทำความเข้าใจให้ ดีว่าการเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนเป็นหลัก ส่วนมากจะอยู่ในวัด และรวมถึงสถานที่สะอาดเหมาะแก่การศึกษาปฏิบัติด้วย ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การไปเผยแผ่นอกสถานที่ รวมทั้งการใช้สงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์อีกด้วย ดังนั้น ในบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย จึงสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้เป็น 3 ด้านหลักๆ ดังนี้

1. งานด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคม โดยรุกออกไปข้างนอกวัด ทั้งนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา สถานที่ ในฐานะพระธรรมทูต โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ภาษาที่ เข้าใจง่าย โดยมีข้อมูลจากฐานความรู้หรืองานวิจัยทางพระพุทธศาสนา

2. งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือการเปิดวัดหรือศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์กลางแห่ง การศึกษา เรียนรู้ในรูปแบบการให้การศึกษาระดับขั้นทั้งในระบบและนอกระบบ โดยไม่หวังผลกำไร

3. งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือการทำวัดหรือศาสนสถานให้เป็นที่พักผ่อนเป็นที่พึ่ง ของ สังคมชุมชน เช่น การจัดสร้างโรงพยาบาล สถานือนามัย ที่พักอาศัย ที่พักพิง ที่สร้างอาชีพรายได้ โดยวัด เป็นเจ้าของดำเนินการบริหารจัดการเอง การเข้าไปสนับสนุน การเข้าไปแสวงหาการมีส่วนร่วม และการ เข้าไปแบบให้เปล่า พระสงฆ์ไทยได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการเผยแผ่ ด้วยการอบรม เทศนาธรรม การสอนธรรม ตามวันเวลาและโอกาสสำคัญ ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการ ศึกษา สงเคราะห์ก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียน สงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อน เกณฑ์ ในวัด และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการศึกษาสงเคราะห์ ประกอบด้วยการเข้าไป บริหาร จัดการ การเข้าไปสนับสนุน การแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า (พระครูสุวิธานพัฒน์ บัณฑิต, 2555, หน้า 4)

จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคม บุคคลต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะทำให้พระพุทธศาสนา ได้รับการยอมรับ เชิดชูอย่างแพร่หลาย ซึ่งในกรณีการมีความสัมพันธ์กับสังคมและบุคคล ดังกล่าว ดังจะ เห็นได้ชัดในยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังเช่นแนวทางทางของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลา นะที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมและบุคคลในสมัยดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเหล่า กษัตริย์ คหบดี บัณฑิต ที่ต้องการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย การใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีผ่าน บุคคลที่คุ้นเคยและมีศรัทธา ดังกล่าวทำให้ยุคเริ่มแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มุขปาฐะ คือการกล่าวสอนด้วยปาก และนำไปสู่วัฒนธรรมการบอกต่อแบบปากต่อปากซึ่งทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและแพร่ หลายอย่างรวดเร็ว

2. ทรงไว้ซึ่งปริยัติ กล่าวคือ มีความแม่นยำในหลักธรรม มีโวหาร ไหวพริบและปฏิภาณ ดังเช่นใน กรณีของพระนาคเสนเถระที่ต้องแสดงเผยแผ่พระพุทธศาสนากับนักปราชญ์ต่างชาติต่างศาสนา ดังเช่น พระเจ้ามิลินท์ ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ที่เชี่ยวชาญในสรรพวิชา (ยกเว้นหลักธรรม) มีตรรกะยอดเยี่ยมทำให้การ แสดงธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความหลากหลายทั้งในด้าน รูปแบบ วิธีการ และด้านเนื้อหา

มากขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ต่างๆ

3. มีความหลากหลายในด้านรูปแบบ มีความหลากหลายด้านเนื้อหา และมีความหลากหลาย ด้านการนำเสนอ ความหลากหลายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เริ่มมีการประยุกต์รูปแบบ เนื้อหาต่างๆ เพื่อทันสมัยเหมาะสมกับยุคนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครู พิตาลธรรมโกศล หรือ “แพรวเอี่ยม” ที่มีการรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประเพณีโบราณมาเป็นการ เทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเริ่มมีการใช้การ สื่อสารมวลชนเข้ามาช่วยการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง นิตยสาร วารสารและหนังสือ เป็นต้น เช่นเดียวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอกปิ่น มุกขนันต์ที่เริ่มใช้ สื่อสารมวลชนเช่นวิทยุกระจายเสียงเข้ามาช่วย ขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ของการเผยแผ่พุทธธรรม เช่น รูปแบบการบรรยาย การปาฐกถา อภิปราย และการปราศรัย เป็นต้น ความหลากหลายทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และการนำเสนอ ดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในงานเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพียบพร้อมด้วยความรู้ และปฏิบัติ ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหามากมายและมีผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนา การเขียนหนังสือ ตำรา รายการวิทยุ และโทรทัศน์ต่างๆ เช่นเดียวกับพระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ใช้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกช่องทางไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนาในรายการต่างๆ ทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ รวมถึงสื่ออื่นๆ ขณะเดียวกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนต่างๆ อีกด้วย โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, 2555, หน้า 13-14)

พุทธวิธีการสำหรับพระสงฆ์

พุทธวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รองจังหวหรือโอกาส เป็นต้น ก็ประสบผลสำเร็จเสมอนั้นเพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ ไม่ใช่ เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดาและพุทธวิธีการต่างๆ ดังนั้น พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ในปัจจุบันต้องมีคุณสมบัติที่ดีตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ ดังนี้

1) คุณสมบัติของผู้สอน ในเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าสำหรับนักเผยแผ่กับ

ผู้ฟังนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ผู้มีความเมตตากรุณาเอื้ออาทรกัน ในด้านการอบรมสั่งสอนและให้คำแนะนำต่างๆ โดยมีคุณสมบัติส่วนตัว เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ คือ

1. ปิโย คือ ความน่ารัก หมายถึง มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจและสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง
2. ครุ คือ น่าเคารพ หมายถึง เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจและเป็นที่ยึดได้
3. ภาวนีโย คือ น่าเจริญใจ หมายถึง มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง เป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอและเป็นที่น่ายกย่องเอาแบบอย่าง
4. วตตะ คือ รู้จักพูดให้ได้ผล หมายถึง รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรทำอะไร คอยให้คำแนะนำตักเตือนและเป็นที่ยปรึกษาที่ดี
5. วจนกฺขโม คือ อุดหนุนต่อถ้อยคำ หมายถึง พร้อมรับฟังคำปรึกษาซักถาม อุดหนุนต่อคำล่วงเกิน คำตักเตือนและอดทนฟังได้ไม่เสียอารมณ์
6. คมกิริยจฺจ กถิตฺตา คือ แลงเรื่องล้าลึกได้ หมายถึง กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ง่าย
7. โน จฏฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในอฐาน หมายถึง ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล งามาย ไร่ปัญญา (อง.สศตก. (ไทย) 23/34/33)

2) หลักการเผยแพร่หรือหลักการสอนทั่วไป เมื่อพูดถึงหลักการเผยแพร่หรือหลักการสอน มักจะหมายถึงหลักการใหญ่ๆ ไม่ว่าจะเผยแพร่ จะสอนเรื่องอะไรก็ตาม มีหลักในการสอนอยู่ 3 หลัก (อง.ติก. (ไทย) 20/565/356) คือ

2.1 หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน

จากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจ ยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็น ไม่เข้าใจ ตัวอย่าง อริยสัจ ซึ่งเริ่มจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้งและทางแก้ไข ต่อไปจนสามารถดับทุกข์ประสบสุขได้ มีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. อภิญญาธัมมเทศนา แสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง สอนผู้อื่น เพื่อให้รู้ยิ่งเห็นจริงตามในธรรมที่ควรรู้ยิ่งเห็นจริง
2. สนิทานธัมมเทศนา แสดงธรรมมีเหตุผล ชี้แจงให้เห็นเหตุผล ไม่เลื่อนลอย
3. สัปภาภิหาริธัมมเทศนา แสดงธรรมให้เห็นจริงได้ผลเป็นอัศจรรย์ ให้มองเห็นชัดเจน สมจริงจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัศจรรย์

2.2 หลักเกี่ยวกับตัวผู้ฟัง ผู้เรียน ผู้ปฏิบัติ

ผู้เรียนหรือผู้ฟัง ผู้ปฏิบัติ นั้น มีความสำคัญไม่แตกต่างไปกับเนื้อหาที่จะสอน จะเผยแผ่ กล่าวคือ ผู้สอนต้องรู้จักแยกแยะผู้เรียน ผู้ฟังให้ออกว่า ในแต่ละคนนั้นมีลักษณะแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมตัวของผู้สอนนั่นเอง ดังนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. รู้ คำนึงถึงและสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังเช่น จริต 6 ได้แก่

(1) รากจิริต นักไปทางรักสวรั้งามคือ พอใจในรูปสวรั้ง เสียงเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสนิ่มนวล ชอบการมีระเบียบ สะอาด ประณีต พุดจาอ่อนหวาน เกลียดความเลอะเทอะ มักชอบพัฒนาศิลปะให้แก่สังคม

(2) โทสจิริต นักไปทางเจ้าอารมณ์มักโกรธ เป็นคนขี้โมโหโทโส พุดเสียงดัง เดินแรง ทำงานหยาบ แต่งตัวไม่พิถีพิถัน เป็นคนใจเร็ว ชอบจับผิด จึงมองข้อตลกของคนได้ดี จึงมักเป็นคนที่พุดจาได้ตลกและสนุกสนาน เนื่องจากเป็นคนตรงไปตรงมา ปกป้องสังคมจากการเสื่อมได้ดี

(3) โมหจิริต นักไปทางลุ่มหลง ในทรัพย์สมบัติ นิยเห็นแก่ตัว อยาได้ของของคนอื่น ลุ่มหลงในลาภสักการะ ชื่อเสียงเกียรติยศ มักมกมายในบทบาทที่สังคมสมมุติให้ บ้าอำนาจ ถือความเห็นตัวเองเป็นใหญ่ ยึดความเป็นสถาบันสูง

(4) สัทธาจิริต นักไปทางเชื่อถือจริงใจ น้อมไปในความเชื่อเป็นอารมณ์ประจำใจ เชื่อโดยไร้เหตุผล พวกนี้ถูกหลอกได้ง่าย ใครแนะนำก็เชื่อโดยไม่พิจารณา ชอบเพื่อน ชอบร่วมกลุ่ม พวกมากลากไป แคร่สังคม กลัวคนนินทา ชอบช่วยเหลือผู้อ่อนแอ

(5) พุทธิจิริต นักไปทางใช้ปัญญา เข้าปัญญาเจ้าความคิด มีความฉลาด มีปฏิภาณ ไหวพริบ การคิดการอ่าน ความทรงจำดี ถือหลักการ อนุรักษ์นิยม ชอบสั่งสอนคนอื่น

(6) วิตกจิริต นักไปทางชอบคิดมาก ถ้าชี้ขาดจะวิตก กังวล ฟุ้งซ่านชอบคิด ตัดสินใจไม่เด็ดขาด ไม่กล้าตัดสินใจ คิดอย่างไม่มีเหตุผล เกินจริง ชอบแหกกฎเกณฑ์ ข้อดีคิดนอกกรอบ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆต่อสังคม

2. ปรับวิธีสอนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกัน แต่ต่างบุคคลกัน ก็อาจจะใช้ต่างวิธีกัน

3. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำและได้ผลจริง

4. การสอนดำเนินไปในรูปแบบที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเองและมีความชัดเจนมั่นใจ

5. สอนโดยคำนึงถึงความสนใจเป็นรายบุคคลโดยผู้เรียนแต่ละคนนั้นจะมีความสนใจในแต่ละอย่างที่ไม่เหมือนกัน ผู้สอนต้องพึงสังเกตและปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคลด้วย

2.3 หลักเกี่ยวกับตัวการสอนและลีลาการสอน

ตัวการสอน หมายถึง วิธีการหรือกลุ่บายประกอบการสอน ผู้สอนต้องรู้จักและปรับใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ มีอยู่ 5 ประการ คือ

1. อนุพุทฺธิกถิ กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

2. ปริยายทสสาวี ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยกย่องไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล

3. อนุยตฺ ปฏิจจ แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่เขา

4. น อามิสฺนโร ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือ สอนเขามีใจเพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภหรือผลประโยชน์ตอบแทน

5. อุตฺตานญจ ปณฺญจ อนุปหฺจจ แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงธรรม แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/205)

ส่วนลีลาการสอน คือ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้เป็นเพียงมีธรรมมีภาหรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไป อย่างเหมาะสมและได้ผลดี โดยองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการ (ที.สี. (ไทย) 9/198/161) คือ

1. สันทสฺสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เป็นจริง เห็นจัง ดังจุมมือไปดูเห็นกับตา

2. สมาทปฺนา ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติก็หัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญ ที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

3. สมุตเตขฺนา เราใจให้อาจหาญแกลัวกล้า คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหพยายาม มีกำลังใจ มั่นใจที่จะทำได้สำเร็จจงได้ สู้งานไม่หวั่นไหว ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

4. สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดใสร่าเริง คือบำรุงจิตให้เข้มขึ้นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดี หรือประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้า บรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ

2.4 พุทธวิธีการสอน

พุทธวิธีการสอนหรือการเผยแผ่นั้นมีอยู่หลายวิธีการด้วยกัน เช่น

1. แบบบรรยาย การสอนแบบนี้นี้ทรงใช้เสมอ ส่วนมากจะเป็นบรรยากาศที่มีผู้ฟังจำนวนมาก เช่น ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระองค์จะเสด็จลงแสดงธรรมเทศนาในช่วงบ่ายของทุกวัน เมื่อครั้งแสดงธรรมครั้งแรกคือโปรดปัญจวัคคีย์ทรงใช้วิธีบรรยายตั้งแต่ต้นจนจบ

2. แบบสนทนา แบบนี้ทรงใช้บ่อยมาก อาจเพราะผู้ฟังมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุก ผู้ฟังมีความรู้สึกว่าได้กำลังสนทนากับผู้สอน ไม่ใช่ถูกสอนในการสนทนาพระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่ซักถาม โยนประเด็นปัญหาให้ขบคิดแล้วทรงสรุปให้เข้าใจ

3. แบบตอบปัญหา แบ่งย่อยออกเป็น 4 อย่าง ดังนี้

(1) ตอบตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ไม่มีเงื่อนไข เช่นถ้าถามว่า ทางพ้นทุกข์ คือ อะไร ตอบทันทีเลยว่าทางพ้นทุกข์คืออริยสัจสี่

(2) ย้อนถามก่อนแล้วค่อยตอบ ปัญหาบางอย่างจะตอบทันทีไม่ได้ ต้องย้อนถามเพื่อความแน่ใจก่อนแล้วค่อยตอบ เช่นถามว่า คนเราทำกรรมแล้ว ตายไปเกิดชาติหน้าจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ต้องย้อนถามว่า ที่ทำกรรมนั้น ทำกรรมดีหรือกรรมชั่ว ถ้าทำกรรมดีย่อมขึ้นสวรรค์ ถ้าทำกรรมชั่วย่อมตกนรก ดังนี้ เป็นต้น

(3) แยกประเด็นตอบ บางครั้งก็แยกตอบเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็นๆ ไป ยกตัวอย่าง มีผู้ถามพระพุทธองค์ว่า พระองค์ดำหนิตบะ (ความเข้มงวด) ทุกอย่างหรือไม่ พระพุทธองค์ทรงแยกแยะประเด็นตอบว่า ถ้าเป็นความเข้มงวดแบบธรรมดาตนเองให้ลำบากต่างๆ นานา พระพุทธองค์ทรงดำหนิตบะ แต่ถ้าเป็นความเข้มงวดแบบถูกต้องควร พระองค์ทรงสรรเสริญ

(4) แบบตัดประเด็นหรือไม่ตอบ มีปัญหาบางอย่างที่พระองค์ไม่ทรงตอบเรียกว่าอภัยาทปัญหา เช่น ถามว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่ พระอรหันต์ตายไปแล้วยังคงอยู่หรือไม่ เหตุผลที่ไม่ทรงตอบ เพราะแม้จะรู้หรือไม่รู้ ก็ไม่ทำให้ทุกข์ที่มีอยู่เพิ่มขึ้นหรือลดลง ในบางกรณีที่ผู้ถามต้องการให้ทรงขัดแย้งกับคนอื่น พระองค์ไม่ทรงตอบ เช่น ชาวกาลามะแห่งหมู่บ้านเกสปุตติคมเล่าว่ามีเจ้าลัทธิต่างๆ ที่ผ่านมามากก็ดูฤกษ์ลัทธิของคนอื่นว่าผิดของตนถูกต้อง แล้วทูลถามพระองค์ว่า พวกไหนสอนถูก พวกไหนสอนผิด พระองค์ตรัสว่า ใครจะสอนถูกสอนผิดช่างเถิด เราตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง

กล่าวได้ว่าเทคนิคในการเผยแผ่ด้วยการสอนของพระภิกษุนักเผยแผ่นั้น สิ่งที่ควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ วิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การสอนวิชาประเภทนี้ หลักสำคัญอยู่ที่

ทำให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง การสอนจึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพหุสัจจะ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิชาอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางความประพฤติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม และวิชาจริยธรรมทั่วไป การสอนที่จะได้ผลดี นอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญจนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย สำหรับวิชาประเภทนี้ ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอน ทุกส่วน นับตั้งแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอนไปทีเดียว ยิ่งในงานประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้วยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้น การพิจารณาเทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน (พระราชมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), 2531, หน้า 6-26)

ปัญหาและแนวทางแก้ไข

ศาสนาต่างๆ ศาสนิกของตนยังมีความศรัทธาต่อศาสนาอยู่หรือไม่ ก็ด้วยการให้ไปโบสถ์ในวันอาทิตย์ของชาวคริสต์หรือการไปสุเหร่าในวันศุกร์สำหรับชาวมุสลิม ซึ่งค่อนข้างที่จะเน้นอย่างมาก จึงทำให้สามารถประเพณีได้ และทำให้ทราบถึงคามศรัทธาที่มีต่อศาสนา แต่สำหรับชาวพุทธนั้น นับว่ามีความอ่อนด้อยในเรื่องการเข้าวัดอย่างมาก กล่าวคือ แม้ว่าจะมีวันพระหรือวันธรรมสวนะทุกๆ สัปดาห์ แต่ก็มิได้เน้นย้ำว่า ต้องไปทุกครั้ง ทำให้ยุคปัจจุบัน คนส่วนมากมุ่งในการหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องตนเอง ก็ยังทำให้เกิดความห่างเหินจากศาสนามากขึ้น นานเข้าก็กลายเป็นความเคยชินต่อการไม่ต้องไปวัด โดยมีข้ออ้างต่างๆ กันไป

การเรียนรู้หลักธรรมของศาสนาก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเป็นห่วง เพราะคนมักละเลยส่วนนี้ไปด้วย คิดว่า ตนเองอายุน้อย ไม่ถึงเวลาในการศึกษาธรรมหรือปฏิบัติกิจทางศาสนา จึงทำให้ไม่ทราบหลักธรรม และไม่ซาบซึ้งถึงหลักธรรมที่ถูกต้องแท้จริง อันทำให้หันเหต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นแทนที่จะใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้ยึดการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ มีวัตถุประสงค์ได้กล่าวถึงการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยผ่านสังคมยุคดิจิทัล ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อวิกฤตค่านิยม ทัศนคติ และ พฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการ

วางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่กลุ่มเด็กปฐมวัยที่ต้องพัฒนาให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะ การเรียนรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะความรู้ และ ความสามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็ว บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคม ที่เข้มแข็งทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกัน พัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายที่ 5 ว่าสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน สื่อมวลชน และ ภาคเอกชน คือ ตัวชี้วัด 5.1 ดัชนีครอบครัวอบอุ่นอยู่ในระดับดีขึ้น ตัวชี้วัด 5.2 ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไปมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเพิ่มขึ้น ตัวชี้วัด 5.3 ธุรกิจที่เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมเพิ่มขึ้น ส่วนแนวทางการพัฒนาตามแผนฉบับที่ 12 มีว่า ข้อที่ 1. ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรม ที่พึงประสงค์ ดังนี้

1.1 ส่งเสริมการเลี้ยงดูในครอบครัวที่เน้นการฝึกเด็กให้รู้จักการพึ่งพาตัวเอง มีความ ซื่อสัตย์ มีวินัย มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ ในรูปแบบของกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน และให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กสามารถเรียนรู้และยึดถือเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต

1.2 ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย จิตสาธารณะ รวมทั้งเร่งสร้างสภาพแวดล้อมภายในและโดยรอบสถานศึกษาให้ปลอด จากอบายมุขอย่างจริงจัง

1.3 ปรับวิธีการเผยแพร่หลักศาสนาให้มุ่งชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักธรรมคำสอนที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นำไปสู่การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม

1.4 เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ จัดระเบียบทางสังคม และกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ละเว้นการปฏิบัติตามบรรทัดฐานในสังคม

1.5 จัดสรรเวลาและพื้นที่ออกอากาศให้แก่สื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด และส่งเสริมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ สร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาท สิทธิ และหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี

1.6 ผลักดันให้มีการนำวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ไปใช้ปฏิบัติจนให้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของคนในสังคมไทย อาทิ การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การทำงานเป็นทีม การเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานอย่างกระตือรือร้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี, 2559, หน้า 65-67)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ทุกคนขึ้น โดยมุ่งเน้นถึงกลุ่มคนที่มีความวุ่นวายหรือความทุกข์ทั้งหมด พระพุทธศาสนาจะเน้นที่หลักธรรมคำสอนเพื่อให้คิดถึงสาเหตุให้เกิดทุกข์ ให้หยุดพิจารณาหลักธรรมตามเหตุผลที่เป็นจริง โดยอาศัยหลักของศรัทธา คือ ความเชื่อแต่ไม่ใช่เชื่ออย่างงมงาย ให้เชื่อดด้วยหลักแห่งเหตุผลตามความเป็นจริง เช่นในเรื่องอริยสัจ 4 (วิ.ม. (ไทย) 4/14/18) ข้อที่ว่าทุกข์ให้รู้ว่าเป็นทุกข์ เมื่อรู้แล้วให้นึกถึงสาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ให้พิจารณาถึงความดับทุกข์และวิธีการดับทุกข์ เพราะสิ่งเหล่านี้ เมื่อคิดถึงเหตุผลได้แล้ว จุดแห่งปัญญาทั้งหลายก็จะเกิดขึ้นตามมา และนี่คือหลักแห่งจินตามยปัญญา (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) อันเป็นปัญญาที่เกิดจากการคิดถึงเหตุผล พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นจุดแห่งความคิดมากมาย โดยอาศัยหลักศรัทธาเป็นพื้นฐานและมีปัญญาเป็นผลที่เกิดตามมา จุดเน้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบ่ง ออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง (2) พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกอบรมตนเอง การพึ่งตนเองและการมุ่งอิสรภาพแก่ตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543, หน้า 2-13)

บทสรุป

การเผยแผ่ศาสนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เป็นการดำเนินงานประกาศพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ด้วยการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนไปสู่พุทธศาสนิกชน เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบ อบรมสั่งสอน ประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของ ประเทศชาติ ซึ่งวิธีการเผยแผ่ศาสนธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบันมีหลายประการ ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมะทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร วิทยุทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งครอบคลุมถึงการที่พระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมวันสำคัญทางราชการ กิจกรรมประเพณีสำคัญของชุมชน เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อการเผยแผ่ธรรมไปสู่ประชาชนและประชาชนได้นำเอาหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนั้น การสื่อสารมีความก้าวหน้าและสังคมมีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่มากขึ้นถูกเชื่อมโยงด้วยระบบการสื่อสารหลายรูปแบบ การสื่อสารเป็นกระบวนการ (Process) ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจและการศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นฟันเฟืองของเครื่องจักรกลแห่งสังคม ทำให้สังคมดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้น พระสงฆ์ต้องมีพุทธวิธีการและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสม อีกทั้งต้องเป็นกัลยาณมิตร มีความรู้พอเพียง เสียงดังกังวาน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสะอาด มารยาทเรียบร้อย เป็นผู้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วนำมาสั่งสอนแก่ประชาชน เมื่อได้สดับฟัง ทราบเนื้อ

ความและปฏิบัติตามแล้วได้รับผลบรรลุประโยชน์สุขสมแก่ความปฏิบัติตนๆ ดังนั้น พระนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนามีทั้งภูมิธรรม ภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษาและวิธีสอน ที่สามารถสื่อถึงประชาชนได้ มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมนั้นได้ดี เป็นผู้มีหลักมนุษยสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนนั้นได้ดีมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัดและสังคมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคม

บรรณานุกรม

- พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต. (2555). รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยาย
ความ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : คณะธรรมกรรม.
พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2531). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิพุทธธรรม.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนัก
นายกรัฐมนตรี. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). เข้า
ถึงเมื่อ กุมภาพันธ์ 11, 2560, จาก <https://www.egov.go.th/th/index.php>